

УДК 658.821(046)

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-300-6-38

ТКАЧЕНКО А. М.

ORCID ID: 0000-0002-1823-2579

e-mail: alla0676128584@gmail.com

БУГРИМ О. Ю.

e-mail: albugrim@ukr.net

ДАНЬКО А. А.

e-mail: dankaalinka@gmail.com

Національний університет «Запорізька політехніка»

ЕНЕРГОРИНОК УКРАЇНИ: УПРАВЛІННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Новий енергоринок України запрацював з 2019 року. Він забезпечив нову модель взаємодії між постачальниками та споживачами електроенергії. На сучасному етапі продаж електроенергії виконується в рамках двосторонніх угод між виробниками і постачальниками або споживачами. Поставку виділяють в окремий бізнес, що відповідає європейським стандартам і створює умови для добросовісної конкуренції. Метою статті є дослідження особливостей сучасного стану управління і розвитку енергоринку України та обґрунтування пропозицій щодо їх вдосконалення. У статті розглядаються основні питання щодо управління і тенденцій розвитку енергоринку України. Виділено суб'єкти ринку електричної енергії та особливості функціонування нового енергоринку України. Також розглянуті системи відносин між учасниками ринку при здійсненні купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі і розподілу, а також постачання електричної енергії споживачам. Таким чином, впровадження нової моделі ринку електроенергії створює більше можливостей для розвитку всіх без винятку учасників. За результатами дослідження відібрані основні акценти енергоринку України, які розглянуті в якості основних показників торгівлі електроенергією за півріччями, а також вартості товарів ринку «на добу наперед» і внутрішньодобового ринку. Наведена система основних показників і структури обсягів купівлі-продажу на енергоринок України може бути орієнтиром підвищення ефективності діяльності енергоринку України на наступні періоди.

Ключі слова: ринок електричної енергії, балансуєчий ринок, ринок «на добу наперед», суб'єкти ринку, гарантований покупець.

ALLA TKACHENKO, ALEXSANDER BUGRIM, ALINA DANKO

“Zaporizhzhia Polytechnic” National University

THE UKRAINE ELECTRICITY MARKET: MANAGEMENT AND DEVELOPMENT TRENDS

The new electricity market of Ukraine started working in 2019. It provided a new model for interaction between suppliers and consumers of electricity. At present, electricity is sold under bilateral agreements between producers and suppliers or consumers. The supply is segregated into a separate business, which meets European standards and creates conditions for fair competition. The purpose of the article is to investigate the features of the modern state of management and development of Ukraine's electricity market and to substantiate proposals for their improvement. The article discusses the main issues concerning the management and development trends of the Ukrainian market for electric power. The entities of the electricity market and features of the functioning of the new energy market of Ukraine are identified. Also, considered are systems of relations between market participants in the realization of purchase and sale of electric energy and/or auxiliary services, transmission and distribution, as well as delivery of electric energy to consumers. Indeed, the introduction of a new electricity market model creates more opportunities for the development of all participants without exception. On the basis of the results of the study, the main accents of the electricity market of Ukraine are selected, which are considered as the main indicators of trade of electric power on a half-yearly basis, as well as prices of products on the «day-ahead» market and internal market. The given system of main indicators and structure of sales and purchase volumes on the electricity market of Ukraine can be a benchmark for improving the efficiency of Ukraine's electricity market for the next period. The advantages of the new model of the energy market of Ukraine are the destruction of the monopolies of regional energy supply companies.

Regional energy supply companies did not always control the quality of energy supply. The independent supplier has leverage and may impose fines for breaches of supply conditions. Ukraine will continue to move along the European vector of energy market development. Poland can be considered as an example of Ukraine's energy market development. As a result of the development of the energy market in Poland, the former state-owned monopoly companies have lost most of their consumers.

Keywords: electricity market; balancing market; day-ahead market; market players; guaranteed buyer.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Енергетика – одна з опорних сфер народного господарства нашої країни. Розвиток других галузей, ступінь енергозабезпечення нашої держави її економічна та політична самостійність залежать багато в чому від досконалості її діяльності. В нинішніх умовах першочерговими завданнями ефективного розвитку України є зростання внутрішнього виробництва енергії до рівня розвинутих держав, а також зниження енергоемності енергопродуктів та других сфер вітчизняної економіки. Виходячи з вище сказаного, доволі актуальним є ознайомлення з економічними основами результативного керування енергетичним ринком нашої країни та тенденціями його розвитку.

13 квітня 2017 року Україна перейшла на нову модель виробництва та продажу електроенергії, яка передбачає ринкові, тобто більш справедливі ціни на електроенергію. Метою нового енергоринку України є

впровадження конкурентних механізмів функціонування ринку електроенергії, вільний вибір підрядників і забезпечення права споживача на вільний вибір постачальника електроенергії. Законодавство України передбачає різні механізми купівлі-продажу електроенергії – двосторонні угоди, ринок «на добу наперед» і внутрішньодобовий ринок. Новий енергоринок України покликаний забезпечити достатні об'єми електроенергії, необхідних для балансування в реальному часі обсягів виробництва та імпорту електроенергії, споживання і експорту електроенергії, врегулювання системних обмежень в єдиній енергосистемі України, а також фінансового врегулювання дисбалансів електроенергії, балансування ринкові і ринкові додаткові послуги.

Прийняття нового законодавства на енергоринок України є необхідною передумовою для структурних змін в електроенергетичному секторі України. Тому що основою для модернізації галузі є інтеграція ринку електроенергії України в регіональні енергетичні ринки з подальшим виходом на європейський енергетичний ринок. Тож, впровадження нової моделі ринку електроенергії передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Постановка проблеми

В контексті реформи електроенергетичного сектора новий ринок не схожий на модель, яка працює в ЄС: з безліччю нормативних обмежень на граничні ціни, незбалансованої політикою підтримки відновлюваних джерел енергії, неринковими цінами для населення і існуючим механізмом спеціальних зобов'язання. На новому енергоринок можемо спостерігати деякі прояви зловживання ринковою владою з боку учасників ринку як по відношенню до попиту, так і пропозиції, які призводять до значних коливань цін і дестабілізують ринок. Це особливо помітно в ціновій зоні Бурштинського острова (БуОс), де навіть інтеграція з ринками ЄС доки не призводить до бажаної конкуренції. Неправильні рішення цих нових для вітчизняної енергетики проблем можуть зробити істотний негативний вплив на поточний стан і подальший розвиток електроенергетики і, як наслідок, на інші галузі економіки та соціальну сферу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз стану, управління та тенденцій розвитку енергоринок України здійснено у працях вітчизняних вчених, таких як І. В. Блінов [1], Г. А. Іванов [3], С. В. Писанко [6], Є. Г. Скловська [9] та ін.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження особливостей сучасного стану управління та розвитку енергоринок України і обґрунтування пропозицій щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу

Починаючи огляд українського ринку електроенергії, відзначимо, що саме поняття «ринку» визначається як сукупність економічних відносин, заснованих на взаємній згоді між суб'єктами ринку з приводу переходу прав власності на товари або можливості отримання послуг [4, с. 93].

Основними умовами функціонування і розвитку будь-якого ринку є достатня кількість товару (достатній обсяг послуг), свобода вибору, обміну, купівлі-продажу товару (послуг), зміна ціни відповідно до пропозицій і попиту, наявність конкуренції.

Енергетичний ринок – це галузь енергетичного комплексу, що включає в себе виробництво, передачу та збут електроенергії. Енергетичний ринок є найбільш важливою галуззю енергетики, володіючи перевагами перед енергією інших видів в легкості передачі на великі відстані і розподілу між споживачами, перетворення в інші види енергії [5, с. 214].

До 2019 року електростанції, які виробляють електроенергію, продавали її державному підприємству ДП «Енергоринок». Вартість цієї електроенергії для кожного виду електростанцій (теплові, атомні та інші) встановлював регулятор – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг (НКРЕКП).

Після придбання електроенергії у електростанцій ДП «Енергоринок» продавав її розподільним компаніям (обласні енергопостачальні компанії), а ті, в свою чергу, – приватним споживачам і підприємствам.

Кошти за електроенергію рухалися у зворотному напрямку: сплачені по платежах гроші надходили до обласних енергопостачальних компаній, звідки направлялися до ДП «Енергоринок», який розподіляв їх між електростанціями. У цій системі тарифи в квитанціях, які отримували прості громадяни, були набагато нижчі за ті, за якими платили підприємства: для населення кіловат-годину коштував 1,05 гривні (0,04 дол.), а для бізнесу – близько 2 гривень (0,08 дол.). При цьому, для бізнесу тариф розраховували за допомогою середньозваженого показника щогодинного споживання, який не включав те, що в пікові години електроенергії споживається набагато більше. Ця система з різними тарифами для населення і бізнесу називається «перехресним субсидуванням»: низьку вартість електроенергії для населення компенсував бізнес. У таких умовах мотивації йти на зустріч споживачам, покращувати сервіс або встановлювати гнучкіші тарифи для споживачів, в обласних енергопостачальних компаній не було.

З 1 липня 2019 року почав працювати Закон України «Про ринок електричної енергії». Введено нову модель роботи енергоринок України. Відбувся офіційний перехід на енергетичну модель країн Європейського Союзу.

На енергоринку Україна пройшла довгий шлях до реформи, а саме:

- з вересня 2009 р. вступив в дію третій енергетичний пакет ЄС;
- 2015 р. початок роботи над проектом Закону України «Про ринок електричної енергії»;
- 13 квітня 2017 р. прийнято Закон України «Про ринок електричної енергії»;
- 11 червня 2017 р. набув чинності Закон України «Про ринок електричної енергії»;
- 2018–2019 рр. внесення змін до Закону України «Про ринок електричної енергії»;
- 1 липня 2019 р. стартувала робота нового енергоринку України.

Отже, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» регіональним енергопостачальним компаніям заборонили одночасно виконувати функції мережових менеджерів і продавців електроенергії. Фактично, була створена абсолютно нова ніша на ринку, яку зайняли нові постачальники електроенергії. Такі компанії клієнтоорієнтовані і можуть запропонувати споживачам більш гнучкі рішення.

Кінцева мета реформи – повноцінна конкуренція виробників за кінцевого споживача і відмова від державного регулювання цін на електроенергію. Це повинно підвищити ліквідність і прозорість українського енергетичного ринку.

Нова модель ринку електроенергії в Україні була впроваджена в два етапи. Перший розпочався з 1 січня 2019 року. Зокрема, тоді все регіональні енергопостачальні компанії були розділені на дві компанії: оператор системи розподілу (тобто, компанія, що відповідає за електромонтаж, трансформатори та інші комунікації) і компанія-постачальник (яка є посередником між енергетичним ринком і споживачем).

Другий етап впровадження ринку електроенергії в Україні стартував з 1 липня 2019 року. З цього часу докорінно змінюються відносини між головними учасниками ринку: обласними енергопостачальними компаніями та генеруючими компаніями (тобто електростанціями).

З введенням нової моделі ринку держава не припиняла підтримувати альтернативні джерела енергії. «Зелені» електростанції (що виробляють енергію з відновлюваних джерел: з вітру, сонячного світла тощо), не братимуть участі в торгах на передбачених новою моделлю «майданчиках». Проте, вироблена ними електроенергія викуповується новим державним підприємством під умовною назвою «Гарантований покупець». Державне підприємство «Гарантований покупець» викуповує надлишки електроенергії у домашніх електростанцій українців. Також слід відзначити, що розрахунки за вироблену за альтернативних джерел енергію здійснюються за «зеленим» тарифом, який в Україні один з найвищих в Європі.

Що стосується учасників ринку, то повний список учасників ринку електроенергії складається наступним чином [3, с. 56]:

- виробники (АЕС, ГЕС, ТЕЦ, ТЕС та інші);
- постачальники електроенергії (ЕП, ПУП);
- трейдери, оператор системи передачі (ОСП);
- оператор системи розподілу (ОСР);
- оператор ринку;
- гарантований покупець і споживачі.

На рис. 1 наведена структура відносин учасників нового енергетичного ринку України.

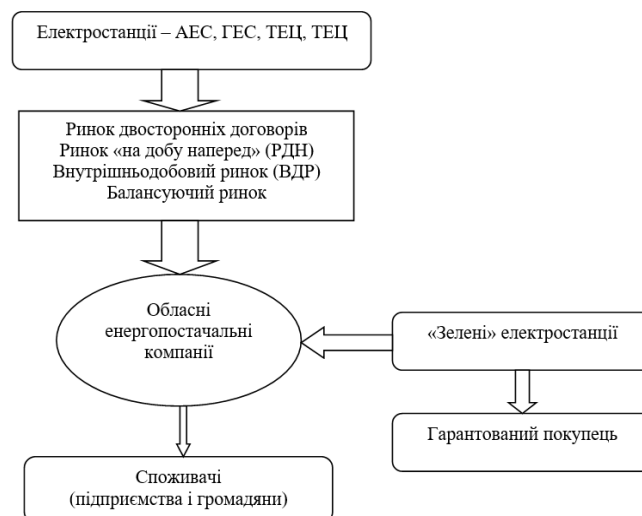

Рис. 1. Структура відносин учасників нового енергетичного ринку України

Учасники енергетичного ринку України можуть одночасно виконувати одну або кілька з таких ролей, таких як: суб'єкт, який відповідальний за баланс, адміністратор розрахунків, адміністратор комерційного обліку, постачальник додаткових послуг, постачальник послуг балансування. Так в Законі України «Про ринок електричної енергії», а також в Постанові «Про затвердження Правил роздрібного

ринку електричної енергії» зазначено, що оператор системи передачі є одночасно адміністратором розрахунків і адміністратором комерційного обліку, і, якщо про їх існування було відомо давно, їх правовий статус став зрозумілим тільки з прийняттям Закон України «Про ринок електричної енергії».

На сучасному етапі, продаж електроенергії здійснюється на наступних сегментах ринку [6, с. 37]:

- ринок двосторонніх договорів – постачальник купує електроенергію безпосередньо у електростанції, уклавши договір;

- ринок «на добу наперед» – це біржа, на якій продають електроенергію, яку постачальники планують використовувати на наступну добу; наприклад, 1 липня на цій біржі торгуватимуть електроенергію, яку продаватимуть споживачам 2 липня;

- внутрішньодобовий ринок – це теж біржа, де теж продають електроенергію, яку повинні вжити в цю ж добу (тобто 1 липня купують електроенергію, яку кінцевий споживач отримає в той же день);

- балансуєчий ринок – до нього постачальники звертаються, якщо придбаної ними електроенергії на попередніх двох біржах виявиться недостатньо (наприклад, якщо зросли обсяги споживання електроенергії через несподівану спеку).

На ринку двосторонніх договорів учасники в особі виробників, постачальників і великих споживачів, купують і продають електроенергію на вільних умовах, погоджуючи обсяги продажів, терміни поставки і ціни.

Умови двосторонніх угод є предметом угоди між двома сторонами, включаючи встановлення ціни на електроенергію на довгий термін.

Виробник і споживач після підписання контракту повинні тільки послати оператору системи передачі погодинні графіки доставки на кожен відповідний день [2].

В двосторонніх угодах НКРЕКП не має повноважень втручатися в ціноутворення і відносини учасників ринку. Винятки можуть робити тільки державні НАЕК «Енергоатом» і ПрАТ «Укргідроенерго», участь яких на ринку двосторонніх договорів може регулюватися і обмежуватися окремими правилами.

Двосторонні угоди є довгостроковими і укладаються між учасниками, як правило, на термін від одного місяця до одного року. При цьому волатильність ціни за контрактами також безпосередньо залежить від терміну поставки – чим він коротший, тим волатильність вище, і навпаки.

В середньому історична волатильність в країнах ЄС при укладанні двосторонніх угод на поставку електроенергії на рік становить до 10 %, на квартал – до 25 %, на місяць – до 50–60 %. Для порівняння: на ринку «на добу наперед» цей показник досягає 80 %.

Наведемо переваги довгострокових угод, як для виробників, так і для постачальників і споживачів:

- зниження ризиків від коливань цін на електроенергію;
- точне планування доходів і витрат;
- точне прогнозування рівня собівартості продукції.

Як правило, в країнах ЄС генеруючі компанії і великі промислові споживачі продають або купують до 80 % електроенергії за двосторонніми угодами.

Ринок «на добу наперед» і внутрішньодобовий ринок є організованими ринковими сегментами, в яких встановлюється єдина ціна для споживача і продавця електроенергії на наступний день (окремо для кожної години) відповідно до принципу граничного ціноутворення. Крім того, внутрішньодобовий аукціон являє собою купівлю-продаж електроенергії, найближчу до моменту поставки і застосовується тільки за ринковим принципом ціноутворення.

Ринкова ціна ринку «на добу наперед» розраховується одночасно на кожну годину дня по всіх заявках і пропозицій. Принцип ціноутворення простий: криві попиту формуються на кожну годину дня. Перетин цих кривих визначає рівноважну ціну – єдину ціну закриття для всіх, по якій в певному часовому періоді продаватимуть електроенергію. Той же принцип ціноутворення зараз діє на українському оптовому ринку для теплогенеруючих компаній – єдина ціна для всіх визначається за кінцевим замикаючим енергоблок, який пройшов конкурентний відбір. В Україні її ще називають ціною відсікання.

У цьому сегменті ринку його учасники вже не продають безпосередньо електроенергію. Вона купується і продається виключно через оператора ринку, який є центральним контрагентом за всіма угодами купівлі-продажу.

Основні ризики для великих споживачів при роботі ринку «на добу наперед» [7]:

- складність планування витрат і прибутковості на довгостроковий період;
- існує ймовірність незадоволення заявки на покупку електроенергії, відповідно, останнім ринком, де можна буде придбати електроенергію, буде балансуєчий ринок; внутрішньодобовий ринок рідко володіє достатньою ліквідністю;
- можливі сценарії роботи в збиток у періоди високих цін.

В сегменті балансуєчого ринку відбувається торгівля так званим небалансом. На балансуєчий ринок виходять ті його учасники, у яких або виник дефіцит електроенергії, або з'явилися її надлишки. Попит на дефіцитну електроенергію за командою оператора системи передачі покривають виробники, а також споживачі з керованим навантаженням, на платній основі.

Потреба в балансуванні попиту і пропозицій виникає внаслідок неможливості точного, 100-відсоткового, прогнозування виробництва і споживання струму. По-перше, допускають помилки в

прогнозуванні добового графіку енергоспоживання споживачі і постачальники. По-друге, непередбачені ситуації можуть виникати у виробників, коли вони не в змозі забезпечити законтрактовані обсяги поставки електроенергії.

Ціна електроенергії на балансуючому ринку, як правило, завжди вища, ніж на ринку «на добу наперед», а сам ринок характеризується періодично виникаючими різкими ціновими сплесками. Наприклад, в грудні 2017 року у Польщі, при середній ціні небалансу 171 злотих за 1 МВт·год., максимальна ціна небалансу складала 1500 злотих, перевищивши середній рівень на 777 %. Отже, на балансуючому ринку, без крайньої потреби, електроенергію краще не купувати.

На ринку допоміжних послуг можуть надаватися послуги з [2]:

- регулювання частоти і активної потужності, підтримки потужності і енергії в об'єднаній енергосистемі (ОЕС) України;
- підтримки параметрів надійності і якості електроенергії в ОЕС України, а саме: послуги регулювання напруги та реактивної потужності, послуги з відновлення енергосистеми після системних аварій.

Отже, найбільш універсальним учасником, який може забезпечити електроенергією всі сегменти енергетичного ринку України, а також надати повний спектр додаткових послуг, є ПрАТ «Укргідроенерго». Перші три гідроагрегати Дністровської ГАЕС цієї компанії загальною потужністю 1 ГВт можуть бути введені в експлуатацію протягом 2–3 хв, що значно знижує ризик системної аварії в єдиній енергосистемі.

Виділимо покроковий алгоритм дій споживачів при роботі в різних сегментах ринку:

- прогноз річного споживання електроенергії з сезонним розбиттям;
- визначення базового рівня споживання протягом дня;
- висновок форвардного контракту з постачальником на основний обсяг споживання (близько 80 %);
- більш точне визначення витрат за місяць до доставки;
- висновок другої частини базового рівня споживання;
- визначення лівої відкритої позиції для покупки електроенергії на ринку «на добу наперед» (РДН) або внутрішньодобовому ринку (ВДР);
- продаж надлишків електроенергії на ринку РДН або ВДР.
- порівняння фактичного обсягу споживання із законтрактованим;
- формування платежів за небаланси.

На рис. 2 наведено спрощену модель нового оптового ринку електроенергії.

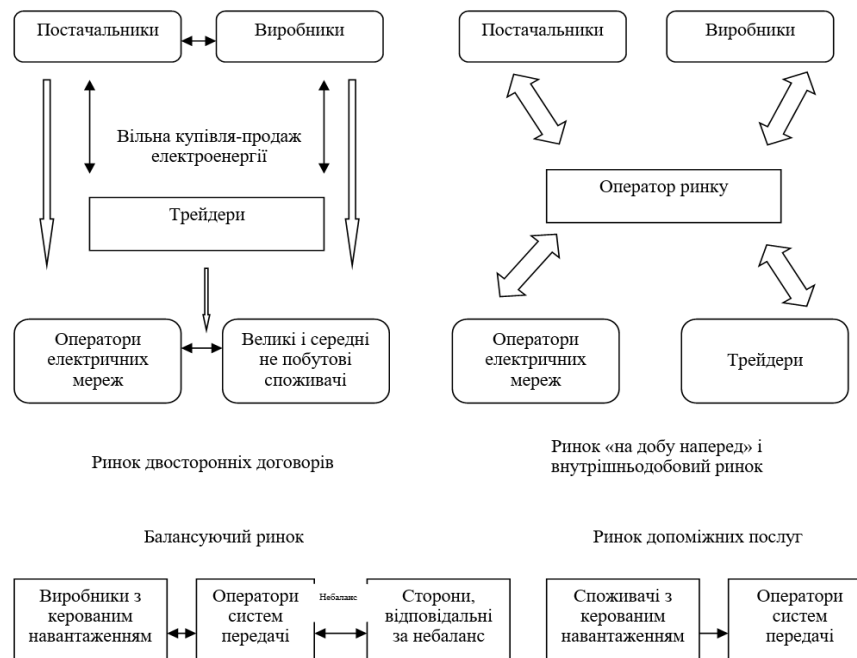

Рис. 2. Спрощена модель нового оптового енергоринку України

Отже, функціонування чотирьох сегментів оптового енергоринку України, забезпечують дві державні компанії в особі оператора ринку і оператора системи передачі (в Україні його неофіційно називають «системний оператор»). Подібна організаційна модель національних конкурентних енергоринків є загальноприйнятною в країнах ЄС.

Проаналізуємо основні показники: ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку, торгівлі електроенергією ДП «Оператор ринку» (табл. 1, 2) [8].

Таблиця 1

Основні показники ціни продуктів ринку «на добу наперед» за півріччя 2019 та 2020 років

Показник	1 півріччя 2020 р.	2 півріччя 2020 р.	Темп приросту, %	2 півріччя 2019 р.	Темп приросту, %
Середньозважена ціна на РДН, грн/МВт.год	1329,27	1417,61	6,65	1513,65	-6,34
Середньозважена ціна на РДН (ОЕС), грн/МВт.год	1301,24	1398,60	7,48	1492,60	-6,30
Середньозважена ціна на РДН (БуОс), грн/МВт.год	1632,43	1599,36	-2,03	1778,63	-10,08
Обсяг купівлі-продажу на РДН, МВт.год	21522137,5	15196192,3	-29,39	24483206,1	-37,93
Обсяг купівлі-продажу на РДН (ОЕС), МВт.год	19700837,6	13756861,8	-30,17	22681374,5	-39,35
Обсяг купівлі-продажу на РДН (БуОс), МВт.год	1821299,9	1438330,5	-20,97	1801831,6	-20,12
Середньодобовий обсяг торгів на РДН, МВт.год	118253,5	82588,0	-30,16	133060,9	-37,93

Таблиця 2

Основні показники ціни продуктів внутрішньодобового ринку за півріччя 2019 та 2020 років

Показник	1 півріччя 2020 р.	2 півріччя 2020 р.	Темп приросту, %	2 півріччя 2019 р.	Темп приросту, %
Середньозважена ціна на ВДР, грн/МВт.год	1223,21	1351,16	10,46	1561,30	-13,46
Середньозважена ціна на ВДР (ОЕС), грн/МВт.год	1217,88	1348,75	10,75	1532,62	-12,00
Середньозважена ціна на ВДР (БуОс), грн/МВт.год	1429,15	1524,01	6,64	1702,31	-10,47
Обсяг купівлі-продажу на ВДР, МВт.год	2245203,3	3749260,2	66,99	737452,6	408,41
Обсяг купівлі-продажу на ВДР (ОЕС), МВт.год	2188551,6	3697727,5	68,96	612828,2	503,39
Обсяг купівлі-продажу на ВДР (БуОс), МВт.год	56651,7	51532,7	-9,04	124624,4	-58,65
Середньодобовий обсяг торгів на ВДР, МВт.год	12336,3	20376,4	65,17	4007,9	408,41

На рис. 3 наведена структура обсягів купівлі-продажу ринку «на добу наперед» за 2020 рік [8].

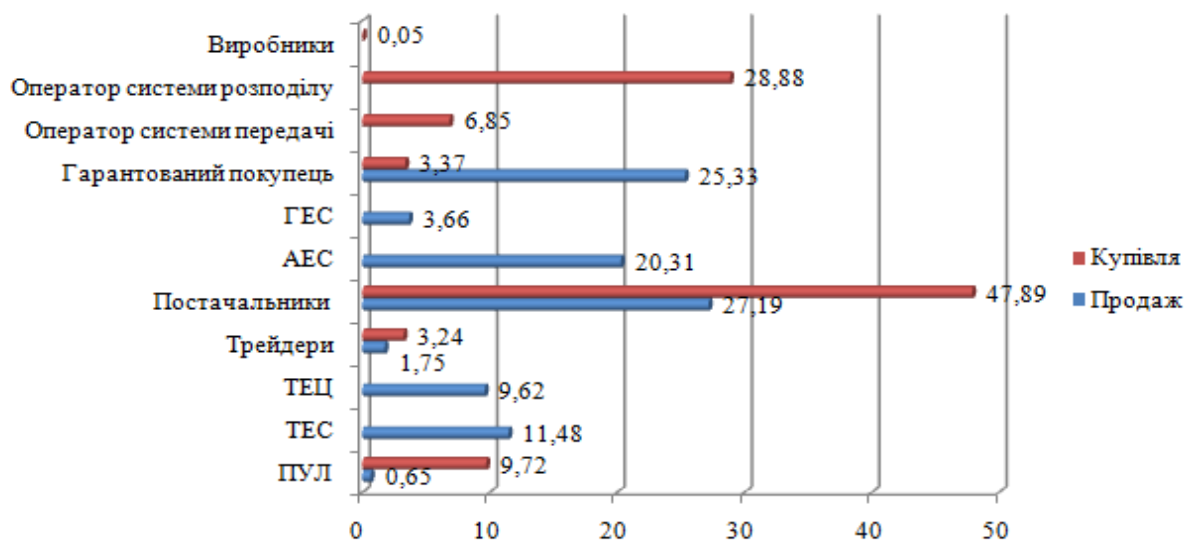

Рис. 3. Структура обсягів купівлі-продажу ринку «на добу наперед» за 2020 рік, %

На рис. 4 наведена структура обсягів купівлі-продажу внутрішньодобового ринку за 2020 рік [8].

Аналіз отриманих даних свідчить, що за 2020 рік на ринку «на добу наперед» спостерігається зниження середньозважених цін і обсягів купівлі та продажу електроенергії. У другій половині 2020 року об'єм торгів по ринку «на добу наперед» склав 15196,19 ГВт.год, що на 29,39 % менше, ніж було прийнято в даному сегменті ринку електроенергії в першому півріччі 2020 року, і на 37,93 % менше в порівнянні з другим півріччям 2019 року. Середньозважена ціна у другому півріччі 2020 року склала 1417,61 грн/МВт.год (без ПДВ), що на 6,34 % нижче за ціну другої половини 2019 року.

На внутрішньодобовому ринку в другій половині 2020 року об'єм торгівлі електроенергією склав 3749,26 ГВт.год., що на 66,99 % більше, ніж в першій половині 2020 року і в 5,1 рази більше, ніж у другій половині 2019 року. Середньозважена ціна внутрішньодобовому ринку в другому півріччі 2020 року була на 13,46 % нижче, ніж у другій половині 2019 року, і склала 1351,16 грн/МВт.год (без ПДВ).

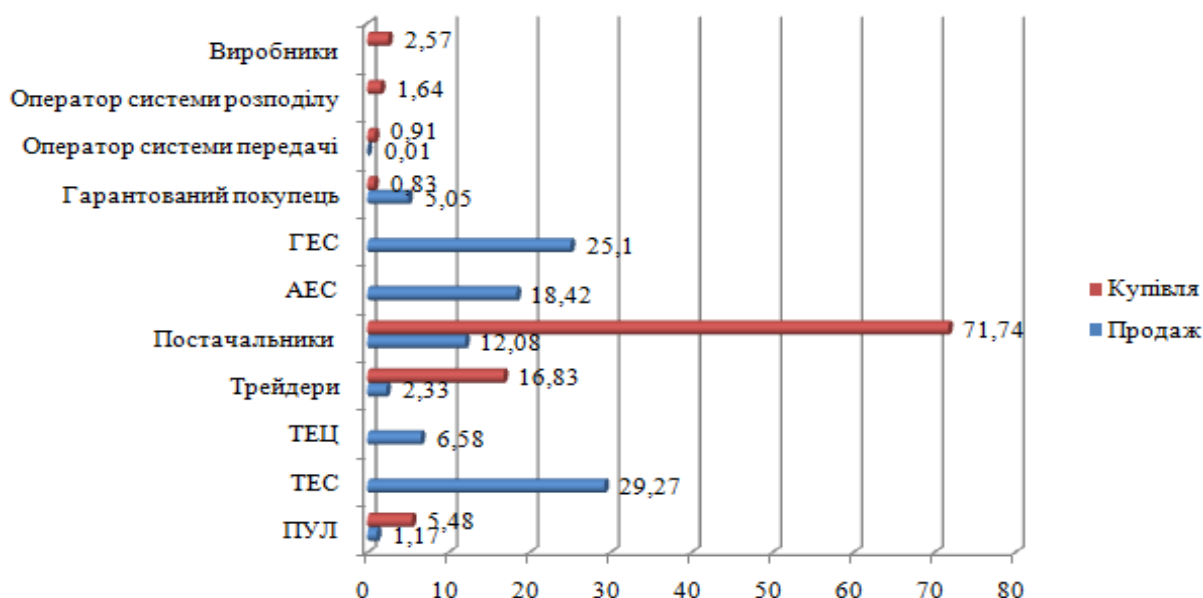

Рис. 4. Структура обсягів купівлі-продажу внутрішньодобового ринку за 2020 рік, %

Отже, з початку роботи нового ринку електроенергії на ринку «на добу наперед» попит і пропозиція були практично на одному рівні, а за підсумками кінця 2019 року та протягом 2020 року пропозиція перевищувала попит у 2 рази.

Наразі внутрішній ринок електроенергії залишається висококонцентрованим і вкрай вразливим для будь-яких факторів, що впливають, особливо адміністративного втручання або маніпулятивних дій його учасників.

Перше, що потрібно зробити, – це відійти від існуючого механізму особливої відповідальності і почати доводити ціни на електроенергію для населення до ринкового рівня, одночасно захищаючи вразливих споживачів за допомогою адресних субсидій. Перехід до фінансової моделі з особливими обов'язками, повинен посилити конкуренцію і допомогти усунути фінансовий дисбаланс. Також, необхідно створити ефективний механізм моніторингу ринку з боку регулятора і Антимонопольного комітету – своєчасно виявляти і ознаки недобросовісної конкуренції. Покарання за такі порушення також має бути відчутним.

У середньостроковій перспективі вкрай важливо забезпечити повну інтеграцію з ринками електроенергії країн ЄС. Без цього, тільки за рахунок внутрішнього ресурсу, практично неможливо буде забезпечити достатню ліквідність і потрібний економічний ефект від конкуренції.

Таким чином, реформа ринку електроенергії – це тривалий процес з постійним виправленням неминучих помилок і прорахунків.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Таким чином, на реформованому оптовому ринку електроенергії функціонують двосторонні договори, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий ринок, розпочато імпорт електроенергії. За час роботи реформованого ринку збільшилася ціна для промислових споживачів (не для населення), тобто закупівля електроенергії на 25–30% дорожче, ніж раніше.

За два роки з'явилася нова ніша на енергоринку України, яка почала змінювати підходи і ставлення до клієнтів. Обслуговування в режимі он-лайн, гнучкі тарифи і прозорість стали доступними українським споживачам.

Переваги нової моделі енергоринку України в тому, що вона руйнує монополію обласних енергопостачальних компаній, через які страждають звичайні споживачі. Адже, обласні енергопостачальні компанії не завжди контролювали якість енергопостачання. На сучасному етапі незалежний від нього постачальник має важелі впливу і може виставляти штрафи за порушення умов поставок.

Безумовно, Україна продовжить рухатися європейським вектором розвитку енергоринку. Самі близький приклад розвитку енергоринку України – це Польща. Так, в результаті розвитку енергоринку у Польщі колишні державні компанії-монополісти втратили більшу частину своїх споживачів. На сьогодні вони займають 5% ринку – споживачі нових постачальників електроенергії. Вважаємо, що в Україні будемо спостерігати аналогічні процеси.

Література

1. Блінов І. В. Теоретичні та практичні засади функціонування конкурентного ринку електроенергії : монографія / І. В. Блінов. – К. : Наукова Думка, 2015. – 250 с.

2. Про ринок електричної енергії : закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII ; із змін. та доп. від 29.08.2021 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/ed20210829#Text>.
3. Іванов Г. А. Побудова імітаційної моделі лібералізованого ринку електричної енергії з урахуванням особливостей функціонування ОЕС України : дис. ... канд. тех. наук : 05.14.01 / НАНУ Інститут електродинаміки ; НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». – Київ, 2021. – 191 с.
4. Мельков С. А. Государственное и муниципальное управление. Введение в специальность : учеб. пособие / С. А. Мельков, А. Н. Перенджиев, О. Н. Забужов. – М. : Кнорус, 2016. – 185 с.
5. Мельник Л. Г. Економіка енергетики : підручник / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2015. – 380 с.
6. Писанко С. В. Регулювання інвестиційно-інноваційних процесів електроенергетичної галузі південно-східного регіону України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Волинський національний університет імені Лесі Українки ; Одеська національна академія харчових технологій. – Луцьк, 2021. – 234 с.
7. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії : постанова від 14.03.2018 р. № 312 ; із змін. та доп. від 19.05.2021 р. [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text>.
8. Річний звіт за 2020 р. управління ДП «Оператор ринку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oree.com.ua/index.php/web/10247>.
9. Економіка енергетики : підручник / [Є. Г. Скловська, Б. М. Сердюк, С. В. Бахмачук, Т. Є. Шевченко]. – К. : Каравела, 2019. – 492 с.

References

1. Blinov I. V. Teoretychni ta praktychni zasady funktsionuvannia konkurentnoho rynku elektroenerhii : monohrafiia / I. V. Blinov. – K. : Naukova Dumka, 2015. – 250 s.
2. Pro rynek elektrychnoi enerhii : zakon Ukrainy vid 13.04.2017 r. № 2019-VIII ; iz zmin. ta dop. vid 29.08.2021 r. [Elektronnyi resurs] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/ed20210829#Text>.
3. Ivanov H. A. Pobudova imitatsiinoi modeli liberalizovanoho rynku elektrychnoi enerhii z urakhuvanniam osoblyvostei funktsionuvannia OES Ukrainy : dys. ... kand. tekhn. nauk : 05.14.01 / NANU Instytut elektrodynamiky ; NTUU «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho». – Kyiv, 2021. – 191 s.
4. Melkov S. A. Gosudarstvennoe i municipalnoe upravlenie. Vvedenie v specialnost : ucheb. posobie / S. A. Melkov, A. N. Perendzhiev, O. N. Zabuzov. – M. : Knorus, 2016. – 185 s.
5. Melnyk L. H. Ekonomika enerhetyky : pidruchnyk / L. H. Melnyk, I. M. Sotnyk. – Sumy : Universytetska knyha, 2015. – 380 s.
6. Pysanko S. V. Rehuliuвання investytsiino-innovatsiinykh protsesiv elektroenerhetychnoi haluzi pivdenno-skhidnoho rehionu Ukrainy : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05 / Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky ; Odeska natsionalna akademiia kharchovykh tekhnolohii. – Luts'k, 2021. – 234 s.
7. Pro zatverdzhennia Pravyi rozdrubnoho rynku elektrychnoi enerhii : postanova vid 14.03.2018 r. № 312 ; iz zmin. ta dop. vid 19.05.2021 r. [Elektronnyi resurs] // Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text>.
8. Richnyi zvit za 2020 r. upravlinnia DP «Operator rynku» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.oree.com.ua/index.php/web/10247>.
9. Ekonomika enerhetyky : pidruchnyk / [Ie. H. Sklovskya, B. M. Serdiuk, S. V. Bakhmachuk, T. Ye. Shevchenko]. – K. : Karavela, 2019. – 492 s.

Надійшла / Paper received : 08.11.2021

Надрукована/Printed : 07.12.2021